PRZEDMOWA

Jubileusz i referaty plenarne

Dwudziesta Krajowa Konferencja Diagnostyki Edukacyjnej i dwadzieścia lat, które upłynęły od pierwszego wydawnictwa zatytułowanego *Diagnostyka edukacyjna*, a także dziesięć lat zorganizowanej działalności Polskiego Towarzystwa Diagnostyki Edukacyjnej, to wspaniała okazja do przeglądu osiągnięć, oceny dorobku i snucia planów na przyszłość. Powrót wędrującej po kraju konferencji na Uniwersytet Gdański, na którym idea diagnostyki edukacyjnej się narodziła, wprowadza w podniosły nastrój naszego jubileuszu.

Obszerny materiał kronikarski jest zawarty w opracowaniu dr **Marii Krystyny Szmigel** *Polskie Towarzystwo Diagnostyki Edukacyjnej, obszary zainteresowań i refleksja związana z jubileuszem 10-lecia działalności*, otwierającym ten tom. Obejmuje ono nie tylko dziesięciolecie PTDE, lecz całe dwudziestolecie rozwoju diagnostyki edukacyjnej w Polsce i krajowych konferencji diagnostyki edukacyjnej: od wstępnych spotkań i programu Nowa Matura przez podyplomowe studia pomiaru dydaktycznego w Gdańsku, powstanie Towarzystwa, wizyty gości krajowych i zagranicznych do zaawansowanych analiz statystycznych Zespołu Wartości Dodanej Instytutu Badań Edukacyjnych oraz konkursu na pedagogiczne prace dyplomowe z dziedziny diagnostyki edukacyjnej. Autorka wyraża uznanie dla zaangażowania kilkuset osób z nią związanych, w tym co najmniej kilkudziesięciu – głęboko.

Referat prof. **Bolesława Niemierko** *Dwie dekady dojrzewania diagnostyki edukacyjnej w Polsce* jest zawarty w numerze monograficznym 2/2014 „Ruchu Pedagogicznego", stanowiącym równoległe wydawnictwo jubileuszowe Konferencji, zapewniające jej szerszy krąg oddziaływania na środowisko pedagogiczne. Autor postarał się o wydobycie – z ponad 900 autorskich materiałów konferencyjnych – tych tekstów, które określały podstawy metodologiczne badań i analiz w dziedzinie wciąż będącej jeszcze w stanie konsolidacji. Jej aktualnym zadaniem jest poszerzenie problematyki diagnostycznej na całość zagadnień rozwoju przez uczenie się, poza krąg zaburzeń i ich unormowanych diagnoz. Zdaniem autora referatu, posługiwanie się obserwacją uczestniczącą, rozmową diagnostyczną, ankietą audytoryjną i eksperymentem naturalnym dostarczy tym więcej użytecznej informacji, im silniej będzie oparte na teoriach nauk współdziałających z pedagogiką: psychologii, biologii, socjologii, ekonomii, etyki i filozofii.

Dr **Teresa Sadoń-Osowiecka**, której tekst jest zamieszczony w monograficznym numerze „Ruchu Pedagogicznego", starannie przeanalizowała *Dydaktyczne dyskursy w diagnostycznych rozważaniach o przedmiotach przyrodniczych na Konferencjach Diagnostyki Edukacyjnej*. Referat zawiera ogólną refleksję na temat naukowych przeglądów rocznicowych i świetny przykład analizy i syntezy tekstów związanych z przyrodoznawstwem zamieszczanych w wydawnictwach KDE. Autorka wnikliwie śledzi narodziny i rozwój dyscypliny, trafnie dobiera cytaty, piętnuje przerost tematyki egzaminacyjnej i zaniedbywanie sztandarowego „uczenia się". To świeże spojrzenie może wnieść wiele do rozwoju naszej dziedziny.

W referacie prof. **Leszka Korporowicza** i dr **Sylwii Jaskuły** *Odrębność i współgranie. Polskie relacje diagnostyki i ewaluacji edukacyjnej*, także zamieszczonym w monograficznym numerze „Ruchu Pedagogicznego", znajdujemy kontynuację dialogu tych dwu subdyscyplin pedagogicznych. Referat stanowi studium systematyczno-porównawcze dwu równolegle rozwijających się dziedzin działania pedagogicznego o wspólnych celach, lecz odrębnej metodologii. Według jego autorów, ewaluacja edukacyjna, w polskiej wersji wywodząca się od Floriana Znanieckiego, ujmowana jest kulturowo i dialogicznie, podczas gdy diagnostyka silnie wspiera się na pomiarze dydaktycznym. Jednej i drugiej szkodzą ministerialne nakazy zastosowań, stępiające „społeczną refleksyjność" tych dziedzin na rzecz rutynowej kontroli efektywności działania placówek pedagogicznych, jak w usilnie wdrażanym programie „mierzenia jakości pracy szkoły" oraz przesadnej koncentracji uwagi nadzoru pedagogicznego na wynikach egzaminów zewnętrznych.

Prof. **Maciej Karwowski** przedstawia referat *Sprzeniemierzanie kreatywności?*. Pod tym tytułem (zgrabne spolszczenie angielskiego *mismeasurement*) kryje się wysoce erudycyjna krytyka stan pomiaru zdolności twórczych ucznia i mocno wyartykułowany postulat powiązania tego pomiaru z materiałem dydaktycznym przedmiotów szkolnych. Autor przypomina historię pomiaru zdolności, sięgając do Guilforda i Torrance'a, zdaje sprawę ze współczesnych dylematów dziedziny i formułuje zasady bardziej trafnego i bardzie użytecznego edukacyjnie pomiaru szkolnych osiągnięć kreatywnych. Daje nam nadzieję na istotny postęp tej dziedziny diagnostyki edukacyjnej.

Prof. **Maria Groenwald** przygotowała referat *Diagnozowanie – między etyką bliskiego a dalekiego zasięgu,* zawierający przegląd dorobku etycznego PTDE. Kolejne okresy tematyki etycznej diagnostyki edukacyjnej są scharakteryzowane przez analizy, cytaty, komentarze i połączone z informacją o nowych trendach w etyce, w tym zwłaszcza o etyce „z bliska" i „z daleka", która znalazła już swój odpowiednik w „diagnostyce dużej i małej", rozważanej na poprzedniej konferencji. Autorka przypomina także swoje wcześniejsze wątpliwości wobec kodeksów etycznych egzaminowania. Tekst referatu jest zamieszczony w monograficznym numerze „Ruchu Pedagogicznego".

W raporcie badawczym *Wpływ rodzaju pisma (ręczne vs komputerowe) na ocenę wypracowania maturalnego z języka polskiego* dr **Henryk Szaleniec** i **Filip Kulon** rozpatrują tytułowe, interesujące i aktualne dydaktycznie zagadnienie jako część efektu egzaminatora, a mianowicie jego wstępne „ogólne wrażenie". Na podstawie dobrze skategoryzowanej analizy 1000 wypracowań maturalnych z języka polskiego, obejmującej czytelność, płynność połączeń i wielkość liter, stwierdzają istotny wpływ formy zapisu tekstu na jego ocenę punktową. Prace pisane ręcznie oceniane są wyżej z trzech prawdopodobnych przyczyn: „efektu empatii" – bliskości emocjonalnej, mniejszej wyrazistości błędów i pozornie większego rozmiaru tekstu. Być może uczniowie są tego świadomi, bo bywa, że na potrzeby oceniania wewnątrzszkolnego przepisują odręcznie teksty z komputerowego oryginału, ale mogą się przy tym kierować także chęcią ukrycia plagiatów.

Referat **Pauliny Skórskiej** i **Karoliny Świst** *Efekt płci w wewnątrzszkolnych i zewnętrznych wskaźnikach osiągnięć uczniów* zawiera sprawozdanie z wyników badań wykonanych w Instytucie Badań Edukacyjnych na losowej ogólnopolskiej próbie ok. 1650 uczniów gimnazjum. Na podstawie obszernej literatury anglojęzycznej autorki analizują „lukę płci" (*gender gap*) jako zjawisko kulturowe i wyzwanie pedagogiczne aktualne nie tylko w krajach rozwijających się, lecz także w krajach rozwiniętych.

A. Sekcja psychometryczna

Obrady sekcji otwiera prof. **Barbara Ciżkowicz** opracowaniem *Zastosowanie modelowania równań strukturalnych w badaniu związków przyczynowych na przykładzie danych PISA 2012*. Modele równań strukturalnych pozwalają na interpretację przyczynowo-skutkową zależności ustalonych w badaniach lustracyjnych. Autorka wykorzystała dane z międzynarodowych badań PISA 2012, w których – obok pomiaru umiejętności matematycznych – zastosowano wysoko rzetelne (r = 0,9) miary kapitału kulturowego rodziny, motywacji do uczenia się matematyki, lęku matematycznego i samooceny zdolności matematycznych. Przedstawia wyniki modelowania strukturalnego tych danych i oferuje nam krytyczną dyskusję przydatności dokonanego modelowania. Dzięki jasności ujęcia zagadnienia tekst może być z korzyścią przestudiowany także przez czytelników bez specjalnego przygotowania matematycznego.

Doniesienie dra **Artura Pokropka** *Dekonstrukcja skal szacunkowych. Przykład skali znajomości pojęć matematycznych uczniów w PISA 2012* to zaawansowana statystycznie analiza zniekształceń wyników skal szacunkowych powodowanych tendencją centralną i biegunową respondentów oraz ich postrzeganiem oczekiwań społecznych, dokonana na atrakcyjnych danych z badań PISA, w których piętnastolatkowie deklarowali znajomość nieistniejących pojęć matematycznych. Stanowi argument w sporze o różnicującą i sprawdzającą wartość skalowania psychologicznego.

Grzegorz Humenny, Maciej Koniewski, Przemysław Majkut i Paulina Skórska są autorami raportu badawczego *Migracje uczniów między zespołami klasowymi przy przejściu ze szkoły podstawowej do gimnazjum*, zawierającego analizę wyników egzaminów zewnętrznych ponad 360 tysięcy uczniów ze względu na grupowe przechodzenie ze szkoły podstawowej do gimnazjum. W wyniku analiz ustalono wskaźnik homogeniczności klasy, zdefiniowany jako „odsetek uczniów w danej klasie w gimnazjum, którzy uczęszczali do tej samej klasy w szkole podstawowej", na 32% oraz jego niewielki wpływ pozytywny na osiągnięcia szkolne. Raport otwiera problematykę migracji uczniów do szkół wyższego szczebla, bardzo podatną na głębsze badania jakościowe.

Zróżnicowanie łagodności egzaminatorów między okręgowymi komisjami egzaminacyjnymi to tytuł raportu badawczego **Filipa Kulona** i **Mateusza Żółtaka**. Zawiera on analizę oceniania 2700 prac maturalnych z języka polskiego i matematyki w ośmiu okręgowych komisjach egzaminacyjnych. W zakresie języka polskiego wykryto, iż Gdańsk i Łomża oceniają prace, głównie wypracowania, systematycznie surowiej, a Kraków i Katowice – systematycznie łagodniej. Różnice są jednak nieznaczne, stanowią około 2% wariancji wyników.

Tomasz Żółtak i Grzegorz Golonka są autorami empirycznego studium *Czy zgadywanie ma znaczenie? Różnice w oszacowaniach umiejętności według modeli IRT 2PL i 3PL przy występowania zgadywania*. Tekst obejmuje przystępne objaśnienie problemu zgadywania odpowiedzi na zadania zamknięte i badanie symulacyjne precyzji oszacowania wyniku testowania według dwu modeli probabilistycznych: bez zastosowania i z zastosowaniem szacunkowego parametru wielkości zgadywania. Porównanie krzywych informacyjnych pokazało niewielkie różnice rzetelności pomiaru przy wykorzystaniem tych modeli.

Paulina Skórska, Karolina Świst i dr **Artur Pokropek** przedstawili zagadnienie *Indywidualnych i grupowych efektów motywacji testowej uczniów*., Oparta na bogatej literaturze anglojęzycznej ich analiza wyników ankietowania 50 tysięcy uczniów w ramach studium podłużnego zrównywania wyników egzaminów zewnętrznych pokazała, że efekty grupowe (poziom szkoły) motywacji są silniejsze niż efekty indywidualne, a korelacja motywacji testowej z wynikiem egzaminu sięga 0,6. Autorzy sygnalizują spadek trafności pomiaru osiągnięć szkolnych, wywołany różnicami między egzaminem doniosłym a powszednim.

Cztery typy diagnostów edukacyjnych wyróżnił prof. **Bolesław Niemierko**. Jego doniesienie jest sprawozdaniem z badania postaw 30 studentów pedagogiki wobec procesu diagnozowania edukacyjnego, interpretowanych w kategoriach analizy transakcyjnej. Może być przyjęte jako otwarcie nowej dziedziny studiów empirycznych. Zawiera pełny tekst inwentarza preferencji diagnostycznych pedagoga, przydatnego do szerszych badań i analiz.

Solidną informację o postępach teorii i praktyki egzaminowania zewnętrznego w Czechach przynosi artykuł prof. **Josefa Malacha** i prof. **Martina Malčika** *Testowanie uczniów i szacowanie edukacyjnej wartości dodanej jako elementy systemu zarządzania jakością szkół i szkolnictwa.* Dla polskiego diagnosty interesujące jest porównanie postępu prac w tym zakresie w dwu sąsiednich krajach, w szczególności porównanie modeli egzaminu maturalnego. Poligloci mogą także skorzystać z czeskojęzycznej literatury, na którą powołują się autorzy.

EWD dla II etapu edukacyjnego w Polsce: możliwości i wyzwania **Aleksandry Jasińskiej** i **Grzegorza Humennego** to zwięzła informacja o pracach nad modelami EWD opartymi na wynikach Ogólnopolskich Badań Umiejętności Trzecioklasistów. Autorzy zapewniają, że w przyszłości można będzie wykorzystywać standaryzowane testy diagnostyczne dla trzecioklasistów, niekoniecznie wprowadzając tak wczesny egzamin.

Zespół autorski: **Paweł Grygiel, Ewelina Jarnutowska, Michał Maluchnik, Michał Modzelewski, Katarzyna Puchalska i Jolanta Pisarek** śmiało podejmuje karkołomny psychologicznie temat *Czy samoocena szkolna jest skutkiem czy przyczyną osiągnięć szkolnych?* Autorzy mają nadzieję udowodnić, że przynajmniej w niższych klasach szkoły podstawowej, gdy dziecko uczy się roli ucznia, osiągnięcia rejestrowane przez nauczycieli wyprzedzają jego przekonania o własnych osiągnięciach.

Dariusz Witowski w doniesieniu *Współczynnik doniosłości – próba ilościowego zdefiniowania egzaminu wysokich stawek* starannie rozważa pojęcie „egzamin doniosły" i, na przykładzie rozszerzonego egzaminu maturalnego z chemii,

stara się skonstruować współczynnik doniosłości jako sumę norm ilościowych części składowych egzaminu na wybrany kierunek studiów. Takie połączenie znaczenia psychologicznego (aspiracje) i statystycznego (normy) jest jeszcze nie dość klarowne, ale temat rozważań trzeba uznać za interesujący.

B. Sekcja ewaluacyjna

Obrady sekcji otwiera krytyczne studium **Anny Rappe** *Kompetencje wizytatorów-ewaluatorów w zakresie EWD*, oparte na wywiadach w 48 szkołach maturalnych. Wizytatorzy oceniają w nich swoją wiedzę i wyrażają wątpliwości na temat zastosowania w szkole metody EWD, a w szczególności – trzyletniego wskaźnika wartości dodanej. Autorka dowodzi, że nowa metoda jest przyjmowana powoli i z oporami, co ilustruje licznymi cytatami wypowiedzi wizytatorów.

Podobną tematykę zawiera doniesienie dr **Ewy Stożek** i **Anny Hawrot,** *Dlaczego szkoły analizują wyniki egzaminacyjne?* Jego podstawą jest analiza danych z ankietowania ponad 300 dyrektorów szkół na temat wykorzystania wyników egzaminów zewnętrznych. Uzyskano wyrazistą strukturę czynnikową tych danych, obejmującą (1) oczekiwania środowiska, (2) współpracę nauczycieli i (3) dostrzeganą użyteczność danych. Zdaniem autorek, szkoły „dopiero się uczą" wykorzystywania wyników egzaminu zewnętrznego, a gimnazja robią to szybciej niż szkoły podstawowe.

Jolanty Pisarek i **Michała Modzelewskiego** *Wielkość klasy a przeciętne zaangażowanie ucznia na lekcji. Zastosowanie systemu obserwacyjnego Argos* to zwięzła informacja o badaniach przeprowadzonych w 68 oddziałach klasy V szkoły podstawowej. Zastosowano aplikację komputerową pozwalającą na rejestrację półtoraminutowych próbek czasowych zachowań uczniów w toku 15 godzin obserwacji. Wyniki dowodzą większego zaangażowania uczniów w zadania lekcyjne w mniejszych oddziałach.

Pytanie *Po co nauczycielowi ewaluacja?* zadała **Agnieszka Fedoryniec**. W odpowiedzi uzyskujemy opis i ocenę własnego programu eksperymentalnego „Ale kosmos!" w klasie zerowej szkoły podstawowej. Teoretyczne ramy artykułu stanowi teoria autoewaluacji w ujęciu Leszka Korporowicza i Sylwii Jaskuły oraz Grzegorza Mazurkiewicza. Doniesienie zawiera wiele postulatów pod adresem nauczycieli szkół różnych szczebli.

Obrady tej sekcji zamyka raport badawczy **Marty Jurczyk** *Badanie uniwersytetu w optyce „diagnozowania z bliska"*. Autorka przeprowadziła grupowe wywiady z wykładowcami i studentami Uniwersytetu Gdańskiego, a ich wyniki poddała interpretacji za pomocą systemu pojęć-kodów. Uzyskała bardzo krytyczny obraz sytuacji wyższych uczelni, dewastowanych przez wszechwładną ekonomizację tych instytucji edukacyjnych.

C. Sekcja diagnozy osiągnięć twórczych

Na wstępie dr **Kornelia Rybicka** przedstawia silnie umocowany psychologicznie esej *Diagnoza twórczych działań mózgu*. Dotyczy on rozwijania twórczości ucznia i jest poparty niewielkimi badaniami dowodzącymi nastawienia młodzieży licealnej raczej na „trwałość" niż na rozwój. Jest bogaty literaturowo, ozdobiony wieloma trafnymi cytatami. Autorka postuluje bardziej zdecydowane usamodzielnianie uczniów w toku edukacji.

Prof. **Bolesław Niemierko** przygotował doniesienie zatytułowane *Egzaminacyjne prace twórcze w uczelni wyższej*. Przedstawia ono próbę potraktowania egzaminacyjnych zadań rozszerzonej odpowiedzi rozwiązywanych w trybie testowania z wyposażeniem jako narzędzi pomiaru osiągnięć twórczych studentów pedagogiki. Autor rozważa zalety i wady takiego egzaminowania w intencji zachęcenia dydaktyków przedmiotów szkolnych do jego systematycznego stosowania.

Diagnozowanie i wspieranie myślenia twórczego. Zaniedbany obszar edukacji wczesnoszkolnej to temat doniesienia dr **Anny Wasilewskiej**. Autorka przypomina w nim główne koncepcje psychologiczne i pedagogiczne myślenia twórczego, podkreślając ich odrębność diagnostyczną. Analizuje przykładowe zadania rysunkowe dla uczniów i wypowiedzi nauczycieli na temat twórczości uczniów.

Dr **Elżbieta Mariola Jasińska, Marek Jasiński, Michał Jasiński, Laura Jasińska** są autorami studium *Twórczość uczniów z udziałem kompetentnych nauczycieli. Zarys problematyki*. Nawiązują w nim do problematyki XIX Konferencji Diagnostyki Edukacyjnej, na której pojawił się wątek twórczości przedmiotowej ucznia. Przedstawiają własne ogólne modele twórczości nauczyciela i ucznia oraz przykład oryginalnego sprawdzianu matematycznego „od rozwiązania do pytania". Tekst rozważań jest dość trudny w odbiorze, ale wart czytelniczego wysiłku.

D. Sekcja oceniania szkolnego

Dr **Grażyna Szyling** otwiera obrady bogatej koncepcyjnie sekcji tematem *Teoria i praktyka oceniania szkolnego. W poszukiwaniu pedagogicznych przesłanek hybrydyczności oceny szkolnej.* W artykule zamieszczonym w „Ruchu Pedagogicznym" autorka dokonuje próby zastosowania teorii aktora-sieci do fundamentalnych zagadnień oceniania szkolnego. Tekst obejmuje „puryfikację" składowych procesów oceniania uznanego za „hybrydę". Jest nowatorską, trudną pojęciowo analizą tych procesów, opartą po części na przeglądzie stanowisk wyrażanych na wcześniejszych konferencjach diagnostycznych.

Kontynuację zagadnienia złożoności oceniania szkolnego stanowi doniesienie dr **Beaty Udzik** *Sprawiedliwe ocenianie w opiniach studentów polonistyki. Świadomość i sposób jej wyrażania*. Na wstępie kursu dydaktycznego autorka zapytała 220 studentów polonistyki o ich rozumienie sprawiedliwego ocenianie osiągnięć uczniów. Uzyskała rozmaitość postulatów i zakazów, które mogłyby stanowić zalążki niemal wszystkich współczesnych i wielu przyszłych teorii sprawdzania i oceniania osiągnięć uczniów. Doniesienie zawiera duży wybór oryginalnych cytatów, gdyż przyszli poloniści mają dużą łatwość wyrażania swoich poglądów.

Dramatyczne pytanie o wartość systemu oceniania szkolnego stawia *Ocenianie piętnujące* dr **Marii Marcińczuk**. Jego wątkiem jest wstrząsająca historia chłopca rozmiłowanego w przyrodzie i zwierzętach, ponoszącego, mimo rozpaczliwych starań rodziców, systematyczne porażki w szkole. Autorka stawia pytanie o szansę uczniów jednostronnie uzdolnionych, niemieszczących się w normach współczesnej edukacji. Stara się odtworzyć obraz szkoły w świadomości takiego dziecka, niebędącego zapewne wyjątkiem.

Dr **Teresa Wejner-Jaworska** przedstawia *Czynniki warunkujące lepsze wyniki w nauce w świetle badań Johna Hattiego*. Tytułowe, bardzo obszerne badania przyniosły wynik jednoznaczny: samoocena ucznia jest głównym, przemożnym czynnikiem jego osiągnięć szkolnych. Autorka przystępnie objaśnia te właściwość i wskazuje ocenianie kształtujące jako metodę podnoszenia samooceny i, pośrednio, tych osiągnięć.

Ewa Kędracka-Feldman i dr **Ewa Stożek** przygotowały doniesienie zatytułowane *Rubric wspiera ocenianie uczących się ludzi i organizacji*. Tekst można określić jako szkic problematyki oceny opisowej ukierunkowanej na ocenianie kształtujące. Autorki charakteryzują odpowiednie schematy oceniania, próbują znaleźć polski odpowiednik dla angielskiego „rubric" i rozwinąć jego metodykę.

Tematykę sekcji uzupełnia przeglądowe studium **Anny Kot** *Warsztat diagnosty edukacyjnego wczoraj i dziś*, zawierające analizę porównawczą diagnozowania „z bliska" w ujęciu Janusza Korczaka, Romany Miller, Ferenca Martona oraz w odniesieniu do współcześnie stosowanych technik badawczych. Autorka dowodzi odrębności metod diagnozowania „z bliska" (obserwacyjnych) w stosunku do metod „z daleka" (pomiarowych). Przedstawia warsztat J. Korczaka, R. Miller i współczesnej fenomenografii, opowiadając się za tym ostatnim. Wykazuje dbałość o definiowanie pojęć, wykorzystuje zróżnicowaną literaturę, w tym anglojęzyczną.

Obrady sekcji zamyka doniesienie **Olgi Ludygi** *Oceniaj, aby uczyć. Zmiany dotyczące oceny szkolnej w norweskich programach państwowych na przykładzie szkoły średniej w Północnej Norwegii*. Zawiera szczegółowe przedstawienie działalności norweskiego Ministerstwa Wiedzy w zakresie wdrażania systemu oceniania kształtującego. Wśród interesujących innowacji mamy tam umieszczenie egzaminu zewnętrznego na początku, nie na końcu roku szkolnego! Nauczyciel norweski dysponuje godną uwagi autonomią w ocenianiu osiągnięć uczniów.

E. Sekcja humanistyczna

Zofia Lisiecka i **dr Wioletta Kozak** napisały *O potrzebie badań nad efektem zwrotnym egzaminu maturalnego z języka polskiego*. Zebrały opinie o egzaminie maturalnym z języka polskiego, w tym opinie wyrażane na konferencjach diagnostyki edukacyjnej. Pokazują jaskrawe wypaczenia matury ustnej, postulują szerokie badania efektu zwrotnego matury. Tekst, opublikowany w „Ruchu Pedagogicznym", cechuje dobra dokumentacja poglądów i, jak przystało na polonistki, płynna narracja.

Bogdan Kozak szuka odpowiedzi na pytanie: *W jakim stopniu nowy arkusz egzaminacyjny z języka polskiego może stać się przydatnym narzędziem diagnostycznym dla nauczyciela?* Jego doniesienie można potraktować jako głos w dyskusji nad efektem zwrotnym nowej podstawy programowej i holistycznego punktowania wypracowania maturalnego z języka polskiego. Autor dostrzega zarówno korzyści z tej zmiany, w postaci kształtującej funkcji stałości schematu oceniania umiejętności i poszerzenia bazy tekstów do analiz, jak też zagrożenia płynące ze swobody wyboru przykładowych utworów przez ucznia i dużej ogólności uzyskanej informacji diagnostycznej.

Maria Michlowicz i **Zofia Starownik** są autorkami doniesienia *Egzaminator – nauczyciel wobec odpowiedzi uczniów, czyli o potrzebie jakościowej zmiany sposobu komunikowania wyniku egzaminu gimnazjalisty*. Ich tekst to oryginalny esej prezentujący poglądy nauczycieli języka polskiego i egzaminatorów z tego przedmiotu na ocenianie prac egzaminacyjnych. Obie grupy opowiadają się jednoznacznie za ocenianiem holistycznym, akcentując zwłaszcza potrzebę dostrzegania i wspierania uzdolnień polonistycznych uczniów. Autorki dowodzą potrzeby wzbogacania informacji zwrotnej dla ucznia w ramach funkcji kształtującej egzaminu.

Dr **Henryk Palkij,** autor eseju *Problematyka gospodarcza w nauczaniu i na egzaminach z historii i wiedzy o społeczeństwie* wskazuje na odrębność historycznej problematyki gospodarczej. Obok szczegółowej wiedzy o faktach wymaga ona umiejętności posługiwania się wykresami i rozumowaniami właściwymi dla nauk przyrodniczych. Zadania rozszerzonej odpowiedzi z zakresu historii gospodarczej okazują się trudne i bardzo trudne mimo konstrukcji problemowej coraz większej liczby podręczników.

Raport badawczy **Eweliny Jarnutowskiej** nosi tytuł *Lekcje języka polskiego i matematyki w klasie V w świetle wyników badań ankietowych i obserwacyjnych ARGOS.* Przedstawione w nim obserwacje zostały dokonane w ramach systemowych badań czynników skuteczności kształcenia. Na podstawie obserwacji lekcji w 69 oddziałach klasy V szkoły podstawowej autorka stwierdziła wysokie podobieństwo organizacyjno-metodyczne nauczania języka polskiego i matematyki na tym poziomie. Inne podobieństwa to niezadowalające wykorzystanie środków dydaktycznych, brak indywidualizacji, rutynowe traktowanie pracy domowej, schematyzm.

Żywo napisany, bogato ilustrowany dokument o dorobku kółka dziennikarskiego w jednej z krakowskich szkół podstawowych, zatytułowany *Wykorzystanie technologii informacyjno-komunikacyjnej na zajęciach pozalekcyjnych w szkole podstawowej – prowadzenie szkolnego czasopisma* przedstawia **Anna Gruntkowska**. Dowodzi, że powszechność kształcenia w zakresie technologii informacyjno-komunikacyjnej daje uczniom nowe możliwości nabywania umiejętności dziennikarskich i podnoszenia jakości działalności zespołowej.

Oryginalne doniesienie **Sandry Frąckowiak** ma tytuł *Obraz wstydu. Wykorzystanie techniki wizualnej w diagnozowaniu poczucia wstydu u dzieci*. Autorka charakteryzuje uczucie wstydu jako niedoceniany składnik wczesnej socjalizacji dziecka, silnie oddziałujące na jego samoocenę. Zaleca stosowanie wizualnych technik diagnozowania tego uczucia: projekcyjnych i fotograficznych.

F. Sekcja matematyczna

Mariola Frontczak, **Małgorzata Iwanowska, Urszula Jankiewicz** i **Beata Wąsowska-Narojczyk** są autorkami doniesienia *Nauczyciel ucznia uzdolnionego matematycznie*. Warszawskie Centrum Innowacji Edukacyjno-Społecznych i Szkoleń prowadzi systematyczne badania w szkołach podstawowych i gimnazjach warszawskich. Doniesienie jest sprawozdaniem z ankietowania nauczycieli ok. 7 tysięcy uczniów tych szkół na temat pracy z uczniem uzdolnionym matematycznie. W opiniach przeważa cecha „zaangażowanego entuzjasty", szczególnie wyrazista w szkole podstawowej.

Gimnazjaliści wobec Europejskiej Ramy Kwalifikacji to tytuł opracowania **Karoliny Kołodziej**. Dokonała ona analizy wyników egzaminu gimnazjalnego z matematyki w latach 2012-2014 i ustaliła, że zadania reprezentujące poziom II, odpowiadający VI klasie szkoły podstawowej są rozwiązywane w niespełna 70 procentach, reprezentujące poziom II, odpowiadający gimnazjum, w około 50 procentach, a zadania reprezentujące poziom IV, odpowiadający liceum, w około 30 procentach. We wnioskach podkreśla ekonomiczne znaczenie pionowego skalowania osiągnięć uczniów według Europejskiej Ramy Kwalifikacji.

Lakoniczne sprawozdanie etapowe z Projektu Diagnostycznego Mazowieckiego Samorządowego Centrum Doskonalenia Nauczycieli **Elżbiety Ostaficzuk** i **Grażyny Śleszyńskiej** jest zatytułowane *W labiryncie projektu diagnostycznego „Połowa drogi…"*. Autorki nawiązują do idei oceniania orientującego.

G. Sekcja przyrodnicza

Obrady sekcji otwiera doniesienie dr **Elżbiety Kowalik** *Strategie i procedury w nauczycielskich systemach oceniania osiągnięć z przyrody w liceum ogólnokształcącym*. Stanowi jasny wykład o roli hermeneutycznej i badawczej „przyrody" jako przedmiotu uzupełniającego kształcenie licealne. Autorka analizuje opinie uczniów o tym przedmiocie i rozważa dwa modele oceniania jego wyników: analityczny i holistyczny, opowiadając się za tym drugim.

Elżbieta Tyralska-Wojtycza zatytułowała swoją analizę *Gdzie byliśmy? Dokąd zmierzamy? Czy się rozwijamy?Próba małej diagnozy na przykładzie biologii w egzaminie gimnazjalnym*. Diagnoza przedstawiona w doniesieniu jednak wcale nie jest mała, bo obejmuje lata 2002-2014, a dotyczy wszystkich zadań biologicznych na egzaminie gimnazjalnym. Stosując taksonomię SOLO, autorka wykazuje postęp konstrukcyjny zadań ku strukturom wyższego rzędu i umiejętnościom stosowania wiedzy biologicznej.

Aleksandra Zahorska przygotowała doniesienie *Karty pracy na warsztatach laboratoryjnych z chemii. Między szansą na myślenie twórcze a jej zaprzepaszczeniem*. Autorka jest zdania, że eksperymentowanie w przedmiotach ścisłych bywa sprowadzane do wykonywania szczegółowych poleceń nauczyciela, pozbawiane szans na twórcze myślenie uczniów. Takiemu schematyzmowi autorka przeciwstawia doświadczenia metodyczne prowadzonych na Wydziale Chemii Uniwersytetu Gdańskiego warsztatów dla uczniów gimnazjum i liceum. Zapewniają one swobodę eksperymentowania według własnego pomysłu.

Panele dyskusyjne

Wzorem poprzednich lat na XX Krajowej Konferencji Diagnostyki Edukacyjnej przewidujemy panele dyskusyjne, podejmujące najważniejsze i najbardziej kontrowersyjne, a przy tym aktualne zagadnienia tej dziedziny. Oto one:

1. *Jak pogodzić ocenianie tego, co uczeń potrafi, z ocenianiem tego, czego nie umie?*
2. *Jak pogodzić wzrost poziomu metodologicznego edukacyjnych badań diagnostycznych z rozwijaniem nauczycielskiego nurtu w PTDE?*

3. *Jak dążyć do równości płci w wewnątrzszkolnym ocenianiu osiągnięć uczniów?*
4. *W jaki sposób można dążyć do porównywalności osiągnięć absolwentów wyższych uczelni?*

Te tematy powinny zainteresować wszystkich uczestników Konferencji bez względu na miejsce pracy i specjalność przedmiotową. Pomogą wytyczyć cele i formy działalności Towarzystwa, a czwarty z nich, bezpośrednio do nich prowadzący, będzie kontynuowany na walnym zebraniu członków PTDE.

Redaktorzy tomu serdecznie dziękują Komitetowi Organizacyjnemu XX Konferencji za jej przygotowanie i życzą wszystkim Uczestnikom owocnych obrad, twórczych koncepcji, miłych wspólnie spędzonych chwil i mocnego postanowienia udziału w kolejnych spotkaniach Polskiego Towarzystwa Diagnostyki Edukacyjnej!

Maria Krystyna Szmigel

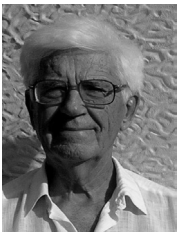

Bolesław Niemierko